

Методика визначення показників ефективності виробництва зерна для забезпечення економічної безпеки підприємства

Павлова Г.Є.

доктор економічних наук, професор кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічної безпеки Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Приходько І.П.

доктор наук з державного управління, професор кафедри обліку і аудиту Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Костенко К.Є.

магістр Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

У статті досліджена методика визначення показників ефективності виробництва зерна для забезпечення економічної безпеки підприємства. Доведено, що, зернова галузь виступає базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового виробництва, основою аграрного експорту і запорукою продовольчої безпеки держави.

Ключові слова: зерновиробництво, економічна безпека, конкурентоспроможність, ефективність, господарська діяльність.

Павлова Г.Є., Приходько І.П., Костенко К.Є. МЕТОДИКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ЗЕРНА ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследована методика определения показателей эффективности производства зерна для обеспечения экономической безопасности предприятия. Доказано, что зерновая отрасль выступает базой и источником постоянного развития большинства отраслей агропромышленного производства, основой аграрного экспорта и залогом продовольственной безопасности государства.

Ключевые слова: зернопроизводство, экономическая безопасность, конкурентоспособность, эффективность, хозяйственная деятельность.

Pavlova G.Y., Pryhodko I.P., Kostenko K.Y. THE TECHNIQUE OF DEFINITION OF INDICATORS OF EFFICIENCY OF GRAIN PRODUCTION TO ENSURE THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

In the article the technique of definition of indicators of efficiency of grain production to ensure the economic security of the enterprise. It is proved that the grain industry supports a base and a source of constant development of most sectors of agricultural production based on agricultural exports and the key to food security.

Keywords: grain production, economic security, competitiveness, efficiency, and economic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ринкової економіки проблема фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу стає все більш актуальною. Аграрні підприємства займають особливе місце, що не дозволяє їм повною мірою брати участь у міжгалузевій конкурентній боротьбі, тому що сільське господарство залежне від природних факторів і має яскраво виражений сезонний характер виробництва, з низьким рівнем дохідності, більш відсталою у технологічному плані матеріально-технічною базою в порівнянні з іншими галузями і повільніше пристосовується до мінливих економічних і технологічних умов.

Головною метою економіки АПК є формування конкурентоспроможного аграрно-промислового виробництва, спрямованого на вирішення політичних, соціальних, економічних завдань та забезпечення продовольчої безпеки країни. Зернове господарство в майбутньому має посісти пріоритетне місце в економіці держави. Виходячи з цього визначається і рівень виробництва зерна, який би задовольняв потреби внутрішнього попиту і забезпечував зростання експортного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню агропродовольчих систем та продовольчої безпеки територій різного рангу з використанням різних підходів присвячено

велику кількість праць зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема Барановського М.О., Бородіної О., Гальчинського А., Геєця В.М., Гойчук О.І., Гусакова В.Г., Грабара І.Г., Занга В.Б., Єрохіної О.А., Ільїної З.М., Капіци С.П., Князевої О. М., Ковальова Є.В., Курдюмова С.П., Малінецького Г.Г., Мясникова О.А., Пасхавера Б.Й., Саблука П.Т., Суґакова В.Й., Ушацова І.Г., Хакена Г., Хоґаківського Є.І., Холт-Хіменеса Е., Шубравської О.В., Януль І.Є. та інші. Ефективність роботи сільськогосподарського підприємства передбачає також методику визначення показників ефективності виробництва зерна, що в свою чергу впливає і на забезпечення економічної безпеки підприємства. Цьому питанню присвячені праці таких науковців як: І.І. Лукінов [1], Г.Г. Омеляненко [2], О.О. Шелудько [3] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наявність дискусійних проблем, а також об'єктивна необхідність визначення головних чинників ефективного ведення зерновиробництва та визначення показників ефективності виробництва зерна для забезпечення економічної безпеки обумовили вибір теми дослідження.

Формування цілей статті (постановка проблеми). Дослідження аспектів забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства через визначення показників ефективності виробництва зерна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним завданням, що постає перед виробниками сільськогосподарської продукції, на сучасному етапі розвитку аграрного сектору економіки, є визначення сутності інтенсифікації та ефективності функціонування виробництва в сільському господарстві та становлення ринку зерна та продукції його переробки.

Для оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва використовують низку відповідних критерій і систему взаємопов'язаних показників, які характеризують вимоги економічних законів і вплив різних факторів.

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва визначається відповідно як ефективність народногосподарська, галузей і виробництв окремих продуктів, а також господарської діяльності сільськогосподарських підприємств і окремих заходів. Залежно від цього, використовують різні показники, які повинні бути органічно взаємопов'язані і відповідати критерію ефективності. Вони не можуть бути єдиними для

оцінки рівня народногосподарської ефективності сільського господарства і госпрозрахункової ефективності окремих його галузей і видів продукції.

При оцінці економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в колективних, державних і міжгосподарських підприємствах і об'єднаннях необхідно правильно визначити систему взаємопов'язаних показників, які повинні більш ефективно і об'єктивно відображати її рівень. З цією метою широко використовуються як натуральні, так і вартісні показники. Доцільно використовувати насамперед натуральні показники виходу продукції з урахуванням її якості, які є вихідними при визначенні економічної ефективності виробництва, проте вони не можуть бути єдиними для всього сільськогосподарського виробництва. Водночас одні й ті самі рівні урожайності досягаються при різних витратах виробництва

Основним напрямком динамічного розвитку зернового господарства є його інтенсифікація, розширене відтворення виробництва зерна на основі науково-технічного прогресу. Інтенсивний тип відтворення базується на максимальному використанні досягнень науково-технічного прогресу і підвищенні ефективності виробництва. Мета інтенсифікації сільського господарства – збільшення капіталовкладень та інших ресурсів [1].

Інтенсифікація та економічна ефективність виробництва тісно пов'язані. Ефективність засвідчує результати розвитку сільськогосподарського виробництва, а інтенсифікація є способом досягнення ефективності і характеризує шляхи досягнення.

У зерновому господарстві система показників економічної ефективності виробництва продукції включає узагальнюючі показники, які характеризують ефективність усього комплексу затрат і застосованих у галузі ресурсів, та часткові, що розкривають кількісну оцінку ефективності окремих видів ресурсів: земельних, матеріально-технічних, трудових. Залежно від умов застосовуються вартісні і натуральні показники [28; 39].

Систему показників економічної ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах, доцільно будувати на основі показників валової продукції у натуральному та вартісному виразі, валового і чистого доходу. Так у валовому доході, окрім обсягу виробництва, відбивається економія затрат на оплату праці. Отже, валовий дохід відображає результати виробництва у більш конкретизованому вигляді ніж валова продукція,

а чистий дохід – ще в більш конкретизованому, ніж валовий.

Залежно від того, з якими видами затрати ресурсів порівнюються з результатами виробництва у сільськогосподарських підприємствах, показники економічної ефективності діляться на чотири групи: узагальнюючі показники підвищення економічної ефективності використання землі; показники ефективності використання праці; показники ефективності використання основних фондів та капітальних вкладень. Особливе значення мають такі показники: урожайність, продуктивність праці, собівартість продукції, валовий і чистий дохід на 1 люд. – год і 1 га посівної площі, рентабельність [21].

В умовах ринкової економіки кількість показників та методів їх обчислення зростає. При ринкових відносинах успішна діяльність будь-якого підприємства визначається також рухом його товарів на ринку, досягненням переваг над конкурентами. Система показників господарської діяльності за цих умов передбачає три основні групи і оціночні показники (прибуток, товарооборот, умовно чиста продукція); показники витрат виробництва (затрати на оплату праці, амортизація, матеріально-технічне забезпечення); відносні показники господарської діяльності [2].

Головним показником оцінки господарської діяльності в умовах ринку є прибуток. У цілому серед оцінюючих показників господарської діяльності виділяють наступні показники: оборот (товарооборот або обсяг продукції); валовий прибуток; умовно чистий прибуток; умовно чиста продукція; прибуток після сплати податків; прибуток після виплати всіх додаткових платежів.

Підвищення ефективності зернового господарства розглядається як успішне рішення багатьох задач. Так ряд вчених розробили систему показників, яка відображає ефективність виробництва і заготівлі зерна в системі АПК і слугує для визначення її рівня і динаміки. При розробці цієї системи вони керувались наступними принципами:

– система показників економічної ефективності зернового господарства повинна відображати рівень виробництва споживчої вартості і ріст продуктивності праці. Показники повинні забезпечувати можливість порівняння результатів діяльності під комплексом, його окремих бригад за один і той же період чи в динаміці. Принципу співставності необхідно додержуватись при складанні будь-якого показника системи;

– система показників ефективності зернового господарства повинна мати причину – наслідковий зв'язок з показниками економічної ефективності народного господарства;

– системі показників слід мати чітко виражений економічний зміст, всебічно характеризувати економічну ефективність зернового господарства в системі агропромислового комплексу, його галузей і підприємств, відображати реальний вклад в підвищення ефективності народного господарства [3].

Таким чином, вважаємо, що система показників економічної ефективності зернового під комплексу повинна бути побудована в двох варіантах: ресурсному та витратному.

Ресурсна формула ефективності характеризує рівень використання виробничих ресурсів на одиницю економічного ефекту. Витратна формула характеризує рівень поточних виробничих витрат на одиницю економічного ефекту.

В зерновому господарстві вчені вважають найбільш приміним для оцінки ефективності витратний варіант, так як він дозволяє примінити наскрізні показники на всіх рівнях управління зерновим господарством, а також шляхом руху зерна до кінцевого споживача.

Економічна ефективність зернового господарства в значному ступені залежить від направлення і факторів інтенсифікації, оскільки, екстенсивний шлях ведення виробництва не являється ефективним. В умовах переходу до ринкових відносин інтенсифікація зернового господарства повинна застосовуватись не тільки за рахунок кількісного нарощування ресурсів, але перш за все на основі її більш раціонального використання. Для визначення економічної ефективності виробництва в цілому по сільськогосподарських підприємствах використовується система показників, які доцільно обчислювати в такій послідовності:

– вартість валової продукції (грн.) на 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд./год., на 100 грн. виробничих витрат, на 1000 грн. основних виробничих фондів і оборотних засобів;

– розмір валового і чистого доходу та прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд./год., на 100 грн. витрат виробництва, на 1000 грн. виробничих фондів;

– рівень рентабельності;

– норма прибутку сільськогосподарського виробництва.

Показники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва визначають і порівнюють за окремі роки або в середньому за 3-5 років. Вони характеризують ефективність використання землі як основного засобу виробництва, рівень продуктивності праці, тобто ефективність використання трудових ресурсів, фондодіддачу і фондомісткість продукції, окупність виробничих витрат, рівень рентабельності виробництва.

Ефективність оперативного управління визначається своєчасністю та достовірністю отримання інформації щодо поточної ситуації на підприємстві та у зовнішньому середовищі. Тому, на підприємстві необхідно налагодити механізм проведення оцінки економічної безпеки і стійкості та її складових. Отримуючи якісну оцінку, керівництво матиме чітку картину слабких та сильних сторін у функціонуванні підприємства, зможе вчасно виявляти причини виникнення критичних ситуацій та проблем і приймати правильні оперативні управлінські рішення. Тактичне управління економічною безпекою підприємства є набором активних заходів довгострокового характеру, спрямованих на поступове зміцнення безпеки та нарощування її запасу. Заходи щодо підвищення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, зважаючи на необхідність їх впливу на усі функціональні складові даних

характеристик, можна згрупувати за трьома основними напрямками: екологічний, соціальний та економічний.

У зв'язку із складним економічним станом вітчизняні виробники аграрної продукції дедалі частіше орієнтуються на екстенсивний шлях розвитку виробництва, що не дає змоги досягти високої ефективності та урожайності при вирощуванні продукції. Виробництво сільськогосподарської продукції доцільно спрямовувати на інтенсивний шлях розвитку. Щоб вивести зернове господарство на належний рівень та забезпечити його прибутковість, у першу чергу товаровиробникам потрібна фінансова підтримка з боку держави, яка б спрямовувалась на придбання та застосування новітніх технологій щодо вирощування зернових; високоврожайних, стійких проти хвороб сортів посівного матеріалу; розробку науково обґрунтованих програм зерновиробництва, які б реально працювали.

Висновки з цього дослідження. Для кращого розвитку зернопродуктового підкомплексу особлива увага повинна приділятися методиці визначення показників ефективності виробництва зерна для забезпечення економічної безпеки підприємства. Зернова галузь виступає базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового виробництва, основою аграрного експорту і запорукою продовольчої безпеки держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лукінов І.І. Стратегія і механізми пореформеного розвитку національного АПК // Економіка АПК. – 2012. – № 8. – С. 6–10.
2. Омеляненко Г.Г. Концептуальні положення відновлення та розвитку зернового виробництва в Україні // Економіка АПК. – 2015. – № 12. – С. 5–8.
3. Шелудько О.О. Ефективність комплексного захисту зрошуваної озимої пшениці / О. Шелудько, С. Косаков // Пропозиція. – 2014. – № 8-9. – С. 62-64.